

of aan 'Het Stockske van Joan van Oldenbarnevelt' (1657), dat een licht werpt op zijn politieke standpunten; of aan *Altaergeheimenissen* (1645) en *Bespiegelingen van Godt en Godtsdienst* (1662), waarin hij zijn religieuze positie verdedigt. Om een internationaal debat te kunnen aanwakken is van Vondels leven en werken een completer beeld nodig.

Met deze bundel is in het internationaal ontsluiten van Vondel echter al een mooie stap gezet. Voor studenten en onderzoekers die zich richten op Vondel is dit boek van harte aan te bevelen. Het vormt tegelijk een stevige, brede, basis om de internationale Vondelstudie op uit te bouwen.

MIKE KEIRSBILCK
FWO, Universiteit Gent

Voer voor Bilderdijkianen

Willem Bilderdijk, *Het Dichterlijk Tafereel der Stad Leyden, in den avond en nacht van den 12n van Louwmaand 1807, door Mr. R.H. Arntzenius, aan een' oud' Liefhebber der Dichtkunst voorgelezen*. Uitgegeven, ingeleid en toegelicht door M. van Hattum. Amstelveen: EON Pers, 2012. 208 p. ISBN 978-90-7724-650-4. Prijs: € 15,00.

Op 12 januari 1807, iets na vieren in de namiddag, ontplofte er in de binnenstad van Leiden een met buskruit beladen schip. De gevolgen waren rampzalig: er vielen circa 160 doden en er raakten tweeduizend mensen gewond. Ter gelegenheid van de herdenking in 2007 verscheen er een groot gedenkboek: *Het fataal evenement, de buskruitramp van 1807 in Leiden*. In bijna vierhonderd bladzijden wordt elk denkbaar aspect van deze calamiteit uitvoerig belicht. Peter van Zonneveld schreef, met Ingrid Moerman, een groot hoofdstuk over de letterkundige verwerking van de ramp. Die dramatische gebeurtenis leverde een stortvloed aan prozabeschrijvingen, ooggetuigenverslagen, brieven, memoires en zelfs een wandelgidsje op. Predikanten publiceerden hun leerredenen, waarin ze de ramp interpreteerden als een

straf of een waarschuwing van de Almachtige. Ook het genre van de 'rampoëzie' werd gretig beoefend. Veel dichters van het tweede en derde garnituur grepen naar de pen, net als auteurs die wél literaire erkenning genoten. Zo iemand was de in Leiden woonachtige dichter Willem Bilderdijk (1756-1831).

Op 2 maart 2012 presenteerde Marinus van Hattum in het Bilderdijk Museum te Amsterdam zijn editie van de dichtstukken die Bilderdijk naar aanleiding van de ramp schreef. Centraal in deze uitgave staat de inmiddels nagenoeg vergeten dichter Mr. Robert Hendrik Arntzenius (1777-1823). Deze liet zich, zoals zovelen, inspireren door de 'ijselijke' ontploffing en vervaardigde een *Dichterlijk tafereel*. Het verscheen in 1807 in Den Haag, waar hij woonde. Hij was al eerder toegejuicht

binnen de lokale literaire genootschappen, waar hij het had voorgelezen. Het dichtstuk, bestaande uit 37 tienregelige strofen, wekte de irritatie van de man die als de grootste dichter van zijn tijd werd gezien: Bilderdijk. Deze had de ramp van nabij meegemaakt. Enigszins overdreven had hij in een brief aan een vriend gemeld: ‘Ik schrijf dezen tusschen de puinhoopen van mijn huis.’ In feite was de schade beperkt, maar Bilderdijk zag zich genoodzaakt naar Den Haag te verhuizen. Zelf leverde hij eveneens een niet geringe bijdrage aan de rampliteratuur: hij gaf zijn dichtstuk *De Ziekte der Geleerden* (1807) uit ten voordele van de slachtoffers, en schreef verscheidene dichtstukken waarin hij het jammerlijk toneel tot in alle details weergaf. Samen met Matthijs Siegenbeek publiceerde hij het werk *Leydens ramp* (1808).

In diezelfde tijd moet Bilderdijk Arntzenius’ tekst onder ogen hebben gekregen. Deze ergerde hem mateloos. Zoals hij wel vaker deed, schreef hij een kritiek, of beter gezegd: een parodie. Hij gebruikte fragmenten uit Arntzenius’ werk en gaf er dan in verzen zijn vlijmscherpe commentaar op. Zijn dichtstuk kan dan ook worden beschouwd als een niet al te vriendelijk getoonzette polemiek. Niet iedereen die het in handschrift onder ogen kreeg, was over het resultaat te spreken. Zo zou Hendrik Tollens, die zelf eveneens niet onverdienstelijk op de ramplier tokkelde, over Bilderdijks satire hebben opgemerkt: ‘een proef hoe diep men zich verlagen, zijn tijd verkwisten en zijn gaaf misbruiken kan’. Nicolaas Beets, die vele jaren als student later een voordracht van het dichtstuk bijwoonde, schreef daarentegen: ‘Nooit hoorde ik geestiger en leerzamer satire’.

In de uitgave van Van Hattum is op de linkerpagina’s de tekst van Arntzenius en op de rechterbladzijden die van Bilderdijk afgedrukt. In het originele handschrift van Bilderdijk – dat tot nu toe ongedrukt bleef – had de dichter de citaten van Arntzenius met rode inkt, en zijn eigen tekst in zwart geschreven. In de uitgave komt dit visueel wat minder uit de verf; de rode tekstgedeelten zijn cursief geplaatst. Bilderdijks tekst is soms enigszins flauw (hij bleef niet voor niets onuitgegeven), maar soms ook wel geestig. Arntzenius schreef bijvoorbeeld over de Leidse lijken: ‘Thans even arm! en even rijk! / En naakt, als bij uw komst in ’t leven’. Bilderdijk reageerde spottend:

Zoo heeft men *bij zijn komst in ’t leven*,
In Leyden toch een’ broek aan ’t gat!
Ik vond dat nergens nog beschreven;
Maar ’t is een voorrecht voor de stad.

Naast deze parodie bevat de editie enkele andere gedichten die Bilderdijk over de ramp schreef. Zijn versregels zijn, net als die van Arntzenius, door Van Hattum uitvoerig geannoteerd. In een lange inleiding besteedt hij veel aandacht aan de literair-historische context en de receptiegeschiedenis. Van Hattum heeft een reputatie opgebouwd als gedegen editor van negentiende-eeuwse dichtstukken. Eerder verschenen onder meer tekstedities van *Het nachtspook & Nachtwandeling* van Bilderdijk (2007), *De Ouderdom* van Feith (2009) en de *Gedichten voor kinderen* van Vrouwe Bilderdijk (2010).

Natuurlijk is het prijzenswaardig dat er in de eenentwintigste eeuw nog zulke nauwkeurig geannoteerde edities verschijnen, zoals die van *Het Dichterlijk Tafereel der Stad Leyden*. En vanzelfsprekend zorgt de editie voor een beter begrip van de auteur en zijn werk. De vraag rijst echter wat het doel ervan is. Het door Van Hattum geannoteerde dichtstuk behoort niet tot Bilderdijks beste poëzie. Zelf merkt hij

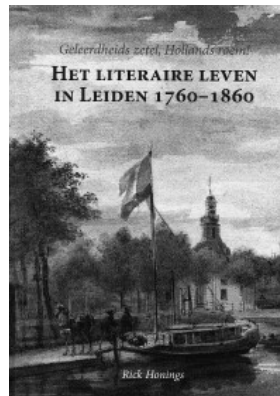
op: 'Het klinkt meestal goed, maar leg je de tekst onder de loep, dan lees je vaak regelrechte onzin'.

De editie zoals die er nu ligt, lijkt vooral geschikt voor een kleine groep geïnteresseerden. Dat is jammer, want de gedichten van Bilderdijk verdienen het om voor een groter publiek toegankelijk te worden gemaakt. Het zou mooi zijn als er een aantrekkelijk vormgegeven uitgave zou verschijnen, gericht op het voortgezet onderwijs, met vragen, opdrachten en ander lesmateriaal. Dat moet kunnen, want Van Hattum heeft zelf jarenlang in het voortgezet onderwijs gewerkt. Dit neemt niet weg dat er weer een mooie editie is verschenen, waar Bilderdijkianen hun vingers bij kunnen aflikken.

RICK HONINGS
Freie Universität Berlin

Het rijke Leidse literaire leven

Rick Honings, *Geleerdheids zetel, Hollands roem! Het literaire leven in Leiden 1760-1860*. Leiden: Primavera Pers, 2011. 497 p. ISBN: 978-90-5997-114-1. Prijs: € 39,50.

'Geleerdheids zetel, Hollands roem!'. Zo prees Willem Bilderdijk de stad Leiden, waar hij tien jaar van zijn leven woonde. Hij gaf daar les als privatdocent en schreef in deze periode talloze dichtbundels en verhandelingen. Bilderdijk was een prominent figuur, die zich graag liet zien in het Leidse genootschapsleven. Hij is dan ook een van de schrijvers die uitvoerige aandacht krijgen in de dissertatie van Rick Honings over het Leidse literaire leven tussen 1760 en 1860.

Honings heeft gekozen voor een institutionele invalshoek. Dat betekent dat hij de auteurs niet als individuele onderzoeksobjecten beschouwt, maar als actoren in de context van het literaire veld. Hij richt zich op de instituties waarbinnen zij een rol spelen, zoals de genootschappen, de leesgezelschappen, de

schouwburg, de boekhandel en de kritiek. Hij volgt daarmee de literatuursociologische benadering van Pierre Bourdieu, die ervan uitgaat dat literatuur geen autonoom verschijnsel is, maar dat elke auteur in een machtsveld van instituties is ingebed. Een andere inspiratiebron voor Honings vormt het werk van Gillis Dorleijn en Kees van Rees, die de institutionele invalshoek van Bourdieu hebben gecombineerd met een reconstructiebenadering. Deze is gericht op het reconstrueren van poëtische denkbeelden in een bepaalde periode. Ook Honings combineert het institutionele en het poëtische perspectief, waarbij Leiden als casus dient.

Het boek is chronologisch geordend en telt vier hoofdstukken waarin telkens een bepaald tijdvak centraal staat. De hoofdstuktitels luiden achtereenvolgens: 'Gezelligheid en revolutie 1760-1795', 'De Franse Tijd 1795-1813', 'In de schaduw van